

DREPTURILE OMULUI

ÎN

ISTORIA RECENTĂ

A

ROMÂNIEI

Suport de curs

Introducere

Pachetul educațional intitulat **Drepturile omului în istoria recentă a României** cuprinde două produse: *Mapa elevului și Ghidul pentru profesori*. Proiectul din anul 2011 mai cuprinde cursuri de formare pentru profesori, un concurs de campanii civice și o tabără de iarnă pentru elevi și profesori.

Cui ne adresăm?

- Elevilor de gimnaziu, dar și elevilor din clasele a III-a și a IV-a.
- Învățătorilor și profesorilor de gimnaziu care au ca specializare oricare dintre disciplinele umaniste. Conceptul de material educațional auxiliar pe care îl propunem, precum și conținutul acestuia, nu exclude cadrele didactice de la celelalte discipline.

De ce?

Grupul țintă, elevi și profesori deopotrivă, este de două ori o noutate.

În primul rând elevii: este pentru prima dată când un demers didactic aprofundat, având ca subiect istoria comunismului din România, se adresează, în mod deliberat, unor elevi cu vârste cuprinse între 8 – 9 și 14 – 15 ani. Abordat din perspectiva încălcării flagrante a drepturilor omului în timpul regimului comunist, acest pachet educațional propune elevilor un subiect sensibil, dar atât de actual încă: problema comunismului din România.

Maniera în care se realizează contactul copiilor cu un regim totalitar și cu istoria recentă a României este cu totul neconvențională: o mapă cu 48 de pagini, fără o ordine prestabilită a acestora, în care se găsesc puține informații din ceea ce numim în mod tradițional “istorie”, în care elevii își vor descoperi părinții, rudele, vecinii, concetățenii cartierului sau ai comunității, profesorii, așezați în decorul social absurd de acum mai bine de 20 de ani. În care de altfel au și trăit. Copiii descoperă practic o lume care a supraviețuit uneori în umilință și rușine, cel mai adesea plină de dificultăți materiale și de frustrări, o lume mai degrabă tristă decât bucurându-se de viață, o lume “întoarsă pe dos”. Este un tip de demers care le cere copiilor să vorbească despre emoții și sentimente (ale lor și ale celor din jur), despre atitudini și comportamente, despre valori umane și decizii personale, despre soluții civice la îndemâna oricui, despre implicare în viața publică de azi. Totul pleacă de la celebrul enunț *Historia magistra vitae*, cu condiția să ne dorim să învățăm ceva și să o facem într-o manieră potrivită vârstei și înțelegerii noastre.

În al doilea rând, învățătorii și profesorii fac parte dintr-o categorie foarte largă de specializări. Am pornit de la premisa că drepturile omului și istoria recentă nu sunt doar “obligația” disciplinelor istorie sau educație/cultură civică. Spiritul civic nu se deprinde într-o oră pe săptămână, cetățenia nu se exersează doar în clasă, democrația și drepturile omului nu se găsesc doar în fișa postului profesorilor de științe socio-umane, iar “școlarizarea emoțiilor” nu e doar treaba psihologului școlar.

Mai mult, cu toții suntem marcați, într-un fel sau altul, de ideologia și propaganda regimului comunist. Nimeni nu a rămas imun la programul de construire a “omului nou”. Aceasta e un bun prilej pentru o introspecție personală, pentru o reevaluare a referințelor noastre despre “lume și viață”. Didactic vorbind, profesorii nu “predau” doar un curriculum oficial, ci, uneori mai mult și cu impact dramatic, un curriculum ascuns alcătuit din valori și credințe asociate subculturilor, confuzii, tensiuni și chiar contradicții. Cineva spunea că “predăm ceea ce suntem”.

Când poate fi utilizat acest pachet educațional?

Mapa elevului intitulată **Drepturile omului în istoria recentă a României** poate fi folosită integral (sau doar părți din ea) ca suport de curs pentru:

- Organizarea de activități extrașcolare.
- Activități desfășurate în cadrul orelor de Consiliere și orientare.
- Organizarea unor activități de tip “Școala după școală”.
- Desfășurarea orelor din cadrul disciplinelor din ariile curriculare Om și societate, Limbă și comunicare, Arte.
- Proiectarea Curriculum-ului la Decizia Școlii.

Cum este alcătuită *Mapa elevului*?

Mapa elevului cuprinde 48 de pagini, în fapt 24 de foi de format A4 care, din punct de vedere al conținutului, sunt relativ autonome. Pentru o anumită rigoare ele ar putea fi ordonate astfel:

a. Informații generale despre istoria recentă, regimul comunist și acțiunea civică

- **Introducere**
- **Comunismul în România**
- **Scurt istoric al drepturilor omului**
- **Drepturile omului în secolul XX**
- **Protecția specială a drepturilor copiilor**
- **Protecția specială a drepturilor femeii**
- **Cum apărăm drepturile omului (1)**
- **Cum apărăm drepturile omului (2)**

b. Drepturile omului în istoria recentă a României

- **Demnitatea umană**
- **Libertatea în regimul comunist**
- **Minoritățile**
- **Credința**
- **Proprietatea**
- **Egalitatea**
- **Statul și individul**
- **Familia și viața privată**
- **Copilăria și școala**
- **Situația femeii în comunism**
- **Muncă patriotică vs. Voluntariat**
- **Drepturile politice în comunism = Partidul, Ceaușescu, România**
- **Societatea civilă și spiritul public**
- **Drepturile culturale**

- **Drepturile persoanelor cu dizabilități**
- **Dreptul la un mediu curat**

Fiecare subiect poate fi abordat într-un algoritm care cuprinde 3 pași: dobândirea unei minime informații (**Informează-te!**), reflecția personală sau de grup asupra unor teme (**Reflectează!**) și acțiunea civică (**Acționează!**).

Este de precizat faptul că lista de teme, modalitatea didactică de abordare a fiecăreia dintre ele, dimensiunea și dezvoltarea lor cantitativă, utilizarea lor de o manieră frontală sau diferențiată, integrală sau parțială, exploatarea lor din perspectivă istorică, civică, culturală, sunt exclusiv opțiunile cadrului didactic.

Cum este alcătuit *Ghidul pentru profesori*?

Ghidul pentru profesori însoțește *Mapa elevului* și cuprinde câteva recomandări și sugestii pentru utilizarea materialului destinat elevilor. El este alcătuit din două părți distincte:

- a. Partea generală** explică filosofia proiectului *Drepturile omului în istoria recentă a României* și perspectiva didactică din care acesta poate abordat cu elevii. Subiecte:
  - **Stat național și stat civic**
  - **Cetățeanul ca și concetățean**
  - **Comunismul și drepturile omului**
  - **Pedagogia libertății**
  - **Școlarizarea emoțiilor**
  - **Despre evaluarea formativă**
- b. *Mapa elevului* – despre libertate didactică** cuprinde referințe cu privire la fiecare dintre cele 16 teme propuse. Această parte va fi rezultatul contribuției cadrelor didactice participante la activitățile de formare de la Petroșani, București, Constanța și Tulcea.

Stat național și stat civic

În secolul al XIX-lea **națiunile** s-au format prin accentuarea diferențelor în raport cu vecinii și față de *celălalt* privit ca alteritate. În interiorul **statului național**, al unui teritoriu clar delimitat, specificul național a fost principala forță de coeziune și autoidentificare a populației. Construcția **identității naționale** s-a articulat pe două procese complementare: incluziunea co-naționalilor și excluderea celorlalți. **Patriotismul național** a devenit expresia fidelității și atașamentului absolut față de statul național.

Statul civic, la începutul secolului XXI, este definit ca o îmbinare între laicitate, garantarea drepturilor individuale și multiculturalism. Într-un asemenea stat etnocrația este înlocuită cu meritocrația, conceptele de majoritate și minoritate dispar din raționamentul politic, iar deosebirile identitare pot fi observate doar la sărbători.

Statul civic are de așezat într-o ierarhie nouă următoarele componente:

- **Omul**, ca valoare supremă și măsură a tuturor lucrurilor;
- **Comunitatea**, ca grupare de oameni ce se simt legați între ei printr-o identitate comună definită de tradiții, limbă, mod de viață, interese, cultură, eventual, religie.
- **Teritoriul** (asupra căruia se exercită suveranitatea)
- **Drepturile** (care sunt recunoscute omului și comunității)

De la națiune (definită în termenii secolului al XIX-lea) **la națiune culturală** (care trăiește pe teritoriul mai multor state) **spre națiune civică** (pe teritoriul unui stat trăiesc părți ale unor națiuni culturale care formează națiunea civică)

Națiunea civică este definită de **cetățenie**:

- Un statul juridic, care conferă drepturi și îndatoriri față de o colectivitate politică;
- Un ansamblu de roluri sociale specifice și distincte de rolurile private, profesionale, economice etc;
- Un ansamblu de calități morale;

Cea mai importantă condiție a cetățeniei este utilizarea sa în situațiile cotidiene ale vieții publice.

Teoria neo-republicană a cetățeniei are la bază trei elemente:

- **Cetățenia este o instituție a vieții publice**, la care are acces fiecare cetățean, în mod egal și nediscriminatoriu;
- **Cetățenia este un pluralism organizat**, o comunitate politică în cadrul căreia este recunoscută și încurajată diversitatea;
- **Cetățenia este o acțiune socială** care constă în practicarea efectivă a drepturilor și responsabilităților într-un context dat;

(Herman Van Gunsteren, apud. Cezar Bârzea, *Cetățenia europeană*, 2005)

Cetățeanul ca și concetățean

“A trăi singur și liber ca un arbore și în fraternitate ca o pădure. Aceasta este nostalgia noastră.”

(Nazim Hikmet, poet turc)

“A deveni cetățean înseamnă a deveni capabil să te reprezinți ca actor posibil într-o istorie colectivă” (Manuel Ferreira Patricio)

“A fi cetățean înseamnă a-ți asuma legăturile cu concetățenii” (Sophie Duchesne)

Concetățeanul este acea persoană care e capabilă:

- Să-și medieze propria existență între împlinirea personală, acțiunea publică și binele comun.
- Să rezolve dilema relației dintre autonomie, libertate și solidaritate.

Socializarea politică și competența civică sunt două dintre atributele esențiale ale cetățeniei în care școala este implicată direct. În teoria socializării politice au fost făcute trei presupoziii:

1. Experiențele semnificative de socializare care vor afecta mai târziu comportamentul politic se desfășoară destul de devreme în viață;
2. Aceste experiențe nu sunt manifest politice, însă ele au consecințe politice latente;
3. Procesul de socializare este unul unidirecțional: experiențele ‘fundamentale’ de familie și școlare au un impact semnificativ asupra structurilor secundare ale politicului, însă nu sunt afectate de acestea;

“Există multe motive pentru care *pattern*-urile de autoritate la care este expusă o persoană în afara tărâmului politic să aibă o mare influență asupra atitudinilor față de politică.

În primul rând, rolul pe care un individ îl joacă în interiorul familiei, al școlii sau la locul de muncă poate fi considerat ca o pregătire pentru asumarea rolurilor politice. El este înclinat să generalizeze dinspre primele roluri către ultimele. Dacă, în majoritatea situațiilor sociale, individul se găsește într-o situație de subordonare față de autoritate, este probabil ca el să se aștepte la o asemenea relație de autoritate în cadrul sferei politice.

Pe de altă parte, dacă el are șansa de a participa la un larg domeniu al deciziilor sociale, în afara sferei politice, el se va aștepta probabil să fie capabil de a participa și la decizii politice.

În plus, participarea la luarea deciziilor non-politice poate conferi cuiva deprinderile necesare pentru a se angaja în participarea politică: deprinderile de auto-exprimare și un simț al tacticilor politice eficiente.” (Gabriel A. Almond, Sidney Verba, *Cultura civică*)

Componentele esențiale ale culturii / educației civice:

- **Cunoștințe**
- **Deprinderi civice** (*intelectuale* - numite și de “gândire critică” – și *de participare*)
- **Valori și atitudini civice** reprezintă reperele de raportare critică a cunoștințelor și deprinderilor civice.
  - ✚ **Valorile** reflectă **drepturile** (libertate, proprietate, drepturile omului, diversitate etc) și **obligățiile cetățenilor** (dreptate, egalitate, responsabilitate, participare, autoritate etc)
  - ✚ **Atitudinile** exprimă dispoziția de a reacționa față de o anumită valoare.

Comunismul și drepturile omului

Cultura politică a unei societăți se referă la modul cum a fost *interiorizat* sistemul politic în *cunoștințele, sentimentele și evaluările* populației. Cultura politică a democrației este cultura civică. *Cultura civică* este o experiență particulară a *socializării*.

Marxismul ne învață că starea societății este caracterizată prin elemente obiective, materiale. Că există un determinism istoric în cadrul căruia oamenii sunt puțin importanți, că doar forțele de producție și raporturile de producție pe care acestea le determină contează.

Un puternic imbold, la limita dintre speranță și irațional, poate explica acceptarea terorii de stat ca mijloc de realizare a unei lumi mai bune, a distrugerii unor categorii sociale întregi de dragul făuririi unei lumi egale, fără clase, a in justiției sistematice în numele unei viitoare dreptăți universale. Chemarea manifestului comunist, lansată în 1848, de a face o revoluție care să schimbe din temelii ordinea lumii s-a dovedit cea mai atractivă metaforă politică de până acum

Lenin spunea despre stat că “este o organizare specială a forței, o organizare a violenței în vederea reprimării unei anumite clase, clasa exploatatoare, burghezia (...) proletariatul are nevoie de puterea de stat, de organizarea centralizată a forței, de organizarea violenței pentru reprimarea împotrivirii exploatatorilor, cât și pentru conducerea uriașei mase a populației, a țărânimii, a semiproletarilor (...) Statul este un instrument de constrângere. Noi vrem să organizăm violența în numele intereselor poporului.”

Cam în aceeași perioadă cu Marx, Alexis de Tocqueville observă că **există legături complexe între regimul politic și moravurile cetățenilor: modul cum se concep pe sine, credințele religioase, spiritul de inițiativă și apatie, spiritul de dreptate, pasiunea egalității, dragostea de bunăstare, respectul legii, perceperea conducătorilor politici și a instituțiilor, nesupunerea civică etc.**

Comunismul a fost un sistem care fie a încălcat flagrant drepturile omului și le-a nesocotit cu seninătate (constituțional, am putea spune), fie a transformat cele mai elementare drepturi ale omului în privilegii. Cea din urmă situație a creat mecanismul prin care s-a ajuns la compromis, concesi, duplicitate.

Sintagma “drepturile omului” nu era folosită de către ideologia PCR, iar invocarea ei era considerată o acțiune de subminare a regimului de “democrație socialistă”. Necunoașterea drepturilor omului a fost un handicap resimțit puternic după 1989, inclusiv în planul sistemului de valori personale sau publice.

Anii '90...

Autorii Rezoluției nr.1096 din 1996 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) invocă riscurile pe care le-ar antrena eșecul procesului de tranziție de la comunism la democrație. Enumerarea acestora pare o tristă profecție: instalarea oligarhiei în locul democrației, a corupției în locul statului de drept și a criminalității în locul drepturilor omului. Cel mai mare pericol fiind deturnarea sensului căderii comunismului prin revenirea la metodele totalitare, textul recomandă un atent echilibru între reparația morală și justiția imparțială, fără urmă de răzbunare.

Pedagogia libertății și școlarizarea emoțiilor

Pedagogia libertății este cheia eficienței în domeniul educației pentru valori și atitudini. Ea reprezintă acel tip de demers didactic care generează un puternic sentiment de libertate al subiectului educației (elev, adult), prin intermediul căruia se accentuează interiorizarea unei sistem de valori și al normelor de comportament. Din perspectivă psihologică dobândirea, recunoașterea și asumarea unui sistem de valori de către fiecare persoană creează premisa asumării responsabilității în luarea deciziilor. Orice acțiune responsabilă este de natură să activeze factorii care **motivează** acțiunea: **încredere** în sine și în ceilalți, **eficiența** acțiunii individuale sau de grup, **satisfacția** personală sau de grup.

Prin contrast, **educația de tip autoritar** produce o determinare ce își are sursa în valorile exterioare persoanei. O relație de putere coercitivă provoacă cel mai adesea un acord de complezență și o schimbare de atitudine de suprafață; în absența sursei de putere comportamentul inițial revine.

Sintagma **școlarizarea emoțiilor** este titlul capitolului 16 din cartea lui Daniel Goleman, *Inteligența emoțională*, iar conținutul său consideră alfabetizarea emoțională la fel de importantă ca cea care privește învățarea cititului sau a matematicii. Cea mai simplă formă de educație afectivă o reprezintă exprimarea imediată a sentimentelor. Scopul este autocontrolul impulsurilor, stăpânirea furiei, orientarea nemulțumirii către găsirea unor soluții sociale. Istoria, în general, ca disciplină școlară este un domeniu care poate genera emoții puternice. Victoria împotriva unui dușman, un asasinat, moartea unui personaj important – considerat erou -, nedreptățile sociale, violența împotriva unor oameni nevinovați, etc sunt evenimente care pot să mobilizeze mândrie națională și ură, pasiune și dorință de răzbunare deopotrivă. Istoria recentă, în care au fost implicați părinți, rude, persoane publice contemporane etc, este și mai predispusă la a produce frustrări, constrângeri, izbucniri nervoase. Proiectul Drepturile omului în istoria recentă a României solicită o asemenea abordare din perspectiva dezvoltării competențelor sociale și a unor ființe umane decente.

Emoții primare și dezvoltări ale acestora

Mânia	Tristetea	Frica	Bucuria	Iubirea	Surpriza	Dezgustul	Rușinea
Furie Indignare Animozitate Ostilitate	Supărare Mâhnire Melancolie Disperare	Nervozitate Teamă Preocupare Spaimă	Mulțumire Ușurare Mândrie Satisfacție	Încredere Amabilitate Acceptare Prietenie	Șoc Mirare Nedumerire Neînțelegere	Dispreț Detestare Aversiune Repulsie	Vinovăție Jenă Umilință Regret

În aceste contexte sensibile *rolul de moderator* pe care îl joacă profesorul este esențial prin:

- încurajarea cooperării și a comunicării;
- moderația mesajelor transmise, a tonului și a gesturilor folosite într-o eventuală controversă;
- ”ascultarea activă” (contactul vizual cu cel care vorbește);
- preferința pentru argumente în locul insultelor personale;
- recunoașterea diferenței dintre sentimente și acțiuni;
- însușirea perspectivei celui cu care te afli în dispută și respectarea diferențelor;
- negocierea unui compromis și găsirea unei soluții comune;

Despre etica profesorului de istorie

Comportamentul etic se definește ca un act de voință, un rezultat al autocontrolului, al dominării de sine și al supunerii la normă. Orientarea etică a unei persoane începe acasă, în familie. Atitudinea părinților față de muncă, față de jocuri – e preocupat să câștige cu orice preț sau (se) joacă de plăcere? -, în exercițiul cetățeniei – este disponibil pentru activități publice sau de voluntariat sau le realizează ocazional sau deloc? -, prin atitudinea față de valorile religioase, familiale, prin sociabilitate etc, părinții sunt primul vector de formare a unei *minți etice*. Profesorii, la rândul lor, devin modele cruciale în formarea și evoluția unui comportament etic. Comportamentul profesorului, atitudinea lui față de muncă, modul de a interacționa cu subalternii sau cu superiorii și, mai ales, felul în care sunt tratați elevii – reacțiile față de munca și produsele muncii acestora – reprezintă reperele culturale și etice ale viitorului adult.

Pentru **profesorul de istorie reținem cinci ”angajamente” etice** pe care acesta ar trebui să și le asume:

1. **Educația pentru autonomie** reprezintă demersul didactic întreprins pentru educarea discernământului astfel încât cel aflat în cauză să-și cunoască interesele, să poată să exprime ce înseamnă binele propriu și, mai ales, să dobândească posibilitatea de a alege cursul pe care dorește să-l urmeze acțiunea personală. Autonomia personală implică asumarea libertății de a ne elibera de constrângeri și de a ne exercita această libertate. În clasă, un astfel de demers înseamnă practici didactice care să genereze ieșirea copiilor/elevilor din starea de ”dependență” și abandonarea nevoi de paternalism.
2. **”Munca bine făcută”** (sintagma a fost inventată de către Howard Gardner pentru a explica *mintea etică*) devine normă etică în lumea contemporană și înseamnă o muncă de calitate, disciplinată, responsabilă și atractivă. Fără să existe o măsură infailibilă de apreciere a calității muncii, Gardner propune pentru aprecierea unui bun profesionist următoarele criterii: un set de valori și principii pe care să le poată enunța explicit; transparența acțiunilor sale; trecerea testului ipocriziei, adică respectarea principiilor chiar și atunci când ele merg împotriva propriului interes.
3. **Abordarea problemelor sensibile și a problemelor controversate** ține de predispoziția naturii umane către rezolvarea/escaladarea unor ”dispute”. Dacă plecăm de la premisa că istoria este o narațiune simplificată a realității, dramatizată și investită cu sens, atunci vom observa că nu există probleme sensibile și controversate în sine.

O problemă controversată în istorie este aceea care este abordată diferit în cărți, țări, grupuri, acceptă interpretări diferite ale acelorași surse istorice, are implicații teritoriale, economice sau politice. În istoriografie problemele controversate pot să apară și să dispară la un moment dat, pot să evolueze de la o simplă controversă între istorici, la stări de emoție și pasiune colectivă.

O problemă sensibilă este un subiect care evocă momente tragice și umilitoare prin care au trecut indivizi, grupuri, etnii și care provoacă amintiri dureroase, stârnește sensibilitatea și compasiunea oamenilor, angajează prejudecățile sau loialitatea acestora. O problemă sensibilă nu este întotdeauna o problemă controversată și nici invers.

Atitudinea pozitivă, reflecția critică, detașarea emoțională sau disponibilitatea de a gestiona conflicte reprezintă o posibilă platformă intelectuală de abordare a problemelor sensibile și a problemelor controversate în istorie.

4. **Relația dintre trecut și memorie** reprezintă relația dintre istoria recentă (o privire retrospectivă asupra condiției umane a contemporanilor noștri în comunism) și propria memorie istorică cu privire la existența noastră. Mai multe tipuri de "relații" guvernează aceste raporturi.

În primul rând, fiecare dintre noi se simte extrem de confortabil în propria memorie istorică, în timp ce istoria-știință sau istoria-disciplină școlară ne produce disconfort: are multe perspective din care abordează lucrurile, este ademenită de diversitate, de probleme sensibile și controversate, lucrează cu ipoteze, este incapabilă să-și scrie "ultima versiune" și nu se tratează în consens.

Istoria recentă, rememorată prin intermediul memoriei personale, amestecă realitatea cu ficțiunea, romantismul și nostalgia; Istoria publică ne propune spre rememorare momente dureroase, tragice, uneori penibile, ale existenței personale. Compromisuri, fapte reprobabile, ceva de ascuns, duplicitate, sunt momente pe care le-am dori uitate sau măcar trecute discret cu vederea. Demersul public de recuperare a istoriei comunismului reprezintă, pentru unii dintre noi, o memorie și un trecut inoportune.

Există în memoria individuală și colectivă o falsă istorie dobândită, inoculată, o istorie pervertită, o falsă memorie, de fapt, inventată în laboratoare "de partid și de stat". Contrastul dintre "memoria oficială", frauduloasă, dobândită la "învățământul politico-ideologic", la televizor sau în sumare lecturi istorice și viziunile multiple de azi asupra propriei existențe produce disonanțe.

Valorile și repererele culturale dobândite în perioada regimului comunist au fost certitudinea, siguranța, protecția statului, mândria națională. Confortul psihologic creat astfel nu admite contradicții sau contraargumente, nu suportă o altă perspectivă și nici să fie pus sub semnul întrebării.

O parte, încă însemnată, dintre cei care astăzi alcătuiesc elita politică și cea intelectuală, s-a format în perioada regimului comunist. Îi datorează ceea ce sunt astăzi, iar raportarea lor la această perioadă este una plină de îndatoriri și chiar îndatoritoare. Nu îți poți nega originile și nu te poți raporta la un comunism discreditat. Pe de altă parte, firul unor instituții (armată, servicii secrete, presă) a fost reînnoțit cu cel al instituțiilor interbelice, ele dobândind astfel certificatul de calitate al vechimii. Dar îndemnând astfel la o vinovată întrerupere de memorie instituțională.

5. Relațiile dintre generații par să fie relații de putere asimetrice. În mod fundamental, biologic, există două tipuri de comportament uman: *comportamentul de agresiune*, manifestat prin război sau prin tendința permanentă de a obține o poziție ierarhică mai bună și *comportamentul de reproducere*, exprimat de sentimentele de afecțiune și dragoste dintre reprezentanții celor două sexe. Decorul vestimentar, atitudinile, limbajul, decorul social sau comportamentul artistic reprezintă exteriorizarea unui sistem de referințe etnice, sociale sau generaționale. Enunțurile care urmează formează o posibil inventar de atitudini și conduite ale adulților-profesori față de tinerii cu care vin în contact.

- De regulă, este alegerea adulților să nu aibă cu tinerii o relație care să transceadă problemele vieții cotidiene și ale conviețuirii.
- Înstrăinarea relațională se poate datora: unei grile de valori de referință foarte diferite; preocupărilor diferite; gusturilor culturale diferite; existenței unei tensiuni latente generate de o moștenire neclarificată a comunismului – apelativul ”comunistule” este adresat/aplicat în orice situație de nemulțumire față de un adult; imaginii negative a elitelor politice, culturale, economice promovate în media;
- Din punct de vedere psihologic legătura dintre generații poate fi surmontată prin:
  - recunoașterea sentimentelor
  - disponibilitatea de comunicare bilaterală
  - acceptarea erorilor, greșelilor, comportamentului ”dificil”
  - aprecierea acordată tinerilor
  - investirea cu încredere
  - afecțiune
  - parteneriat
  - calitatea de model oferită de adult prin competență și credibilitate
  - asumarea calității de moderator și mediator al relației

Greșeli frecvente ale adulților:

- utilizează ironia sau tăcerea
- recurg la amenințări
- prețuiesc mai mult rezultatele școlare decât ”procesul” prin care s-a ajuns la ele
- marginalizarea și excluderea tinerilor ”dificili”
- profesorii invocă – în cazul unui eșec școlar, al comportamentului inadecvat sau violent – familia, și invers
- renunțarea la primul eșec
- pedeapsa – ca soluție cvasigenerală
- tendința de a privi tinerii ca pe niște rivali, concurenți (e valabil și invers)
- timpul scurt acordat tinerilor
- lipsa de flexibilitate în schimbarea unei poziții
- violența verbală și fizică.

Posibile soluții:

- Utilizarea exercițiilor de istorie orală ca proiecte intergeneraționale
- Organizarea și participarea la evenimente comune (comemorări, sărbători, festivități etc)
- Identificarea unor teme de dezbatere pornite de la interese comune
- Implicarea în proiecte civice (reciclarea unor spații școlare sau în comunitate, terenuri, clădiri etc, activități de voluntariat, activități sportive, de bricolaj, etc)

- Identificarea unor stereotipuri și prejudecăți reciproce
- Activități de educație pentru viața de familie
- Utilizarea mijloacelor de socializare specifice tinerilor
- Partajarea responsabilităților în acțiunile comune
- Asumarea propriului trecut din perioada regimului comunist
- Onestitate în poziționarea față de regimul comunist
- Recunoașterea fragilității memoriei personale și a rolului nostalgiei în discuția despre regimul comunist
- Recunoașterea "nostalgiei" – tendința generației care și-a trăit tinerețea în comunism de a alege, din nostalgie, mărcile unor produse create în perioada comunistă. Psihologii explică această opțiune prin faptul că e vorba de o generație îndrăgostită nu DE comunism, ci ÎN comunism. Alegerea e una emoțională și nu una practică.

Evaluarea formativă

Într-una dintre reflecțiile sale despre secolul XXI, Alvin Toffler spunea că: "Analfabetul secolului XXI nu va fi acela care nu poate citi și scrie, ci acela care nu poate învăța, care nu poate să uite ceea ce a învățat în mod voit și care nu poate reînvăța."

Lămuriri conceptuale:

- *Evaluarea normativă* are ca obiecte ale evaluării *produse* sau traduceri de competențe, măsurate cu ajutorul unor criterii de evaluare.
- *Evaluarea formativă* are ca obiecte ale evaluării *proces* cognitive sau *instrumente* cognitive necesare pentru realizarea produselor și care produse corespund unor criterii de evaluare a produselor.

Plasându-ne într-un astfel de context, evaluarea desfășurată în forme tradiționale devine inefficientă, desuetă și, uneori, defetistă. Suntem încă prizonierii unei culturi școlare focalizată pe recompense (note, premii, ierarhii). Evident, elevii sunt orientați pentru atingerea acestor scopuri și puțin sau deloc pentru ameliorarea propriei învățări. Elevii caută "răspunsul corect", iar profesorul este preocupat să creeze instrumente de evaluare ușor de verificat și de contabilizat. Nici tipul de evaluare practică în examene nu iese din aceste tipare.

Un astfel de model educațional este în vădită contradicție cu unul dintre reperele de **etică** invocat mai sus: educația pentru autonomie. Din perspectiva evaluării, autonomia reprezintă capacitatea elevilor de a-și monitoriza propria învățare: propriul nivel de înțelegere și propriile nevoi, localizarea resurselor utile, transferarea învățării de la un domeniu la altul. Procesul de evaluare în sine este anticipat împreună cu elevii, este prezentat acestora, este adecvat unor parcursuri individuale de învățare, iar elevii sunt coopțați conștient și asumat în (auto)evaluare.

Un exemplu concret este învățarea / evaluarea prin **proiecte** și prin **portofoliu**.

Proiectul este:

- Un tip de activitate de învățare centrată pe elev, în acțiunea lui individuală, autonomă și, în același timp, în cooperare cu o echipă.
- Din punctul de vedere al evaluării de curriculum, un proiect oferă posibilitatea profesorului de a pune în relație competențe specifice, capacități cognitive, contexte din viața reală astfel încât, în final, elevul demonstrează rezultatul învățării sale.
- Conexiunile proiectului cu viața reală sunt esențiale pentru a asigura un context de învățare util, și pentru a-i pune pe elevi în contact cu un public real în momentul prezentării rezultatelor proiectului; de asemenea, contactul, mijlocit de tehnologie, cu comunitatea altor elevi, chiar cu experți și specialiști, poate genera o motivație în plus implicării și asumării rolului într-un proiect.
- Proiectul și, implicit, rezultatul învățării, poate fi formulat în legătură cu o unitate de învățare sau chiar cu finalizarea unei perioade de studiu mai lungi.
- Unul dintre avantajele activității de proiect este faptul că în ea pot fi implicați și sprijiniți simultan elevi cu stiluri diferite de învățare și cu diferite tipuri de inteligențe, ceea ce permite valorificarea complementară a resurselor umane într-o echipă.

Evaluarea prin proiect este o formă de evaluare care oferă informații profesorului despre starea procesului de învățare și despre cum poate fi perfecționat acesta. Informații despre cum progresează un elev, ce capacități cognitive folosește, gradul de autonomie, despre ce anume îl motivează, cât de eficiente sunt anumite intervenții, reprezintă elemente dintr-o grilă de audit al învățării care reglează intervenția și strategia profesorului.

În același timp, evaluarea prin proiect oferă oportunități de autoevaluare pentru elev. Crearea planurilor de proiect, a listelor de verificare, a grilelor de evaluare, utilizarea sugestiilor de reflecție asupra propriei învățări, identificarea, recunoașterea și surmontarea dificultăților, precum și feed-back-ul oferit de către colegi, sunt câteva dintre elementele care, indicate elevilor, le creează acestora sentimentul că dețin controlul asupra învățării și ajută la dezvoltarea unei imagini de sine pozitive.

O eventuală listă de dezavantaje de tipul: proiectele sunt cronofage, se crează dificultăți în menținerea concentrării asupra subiectului, presupun un efort și o acțiune complexă și constantă din partea profesorului în condițiile unui curriculum dens, reprezintă false probleme. Argumentele se găsesc în rândurile de mai sus.